

IL·LUSTRATS VALENCIANS-Josep Climent i Avinent.

Marc Antoni Adell.

Professor sènior-UVEG

-claustre de la Nau-

Introducció.

Hi ha coincidència en afirmar que la Il·lustració valenciana fou especialment fructífera: “...el període il·lustrat es caracteritzà, al País Valencià, per un esplendor cultural extraordinari”¹, segons Balcells. I Mestre concreta que “...la ciudad de Valencia disfrutó, durante el Siglo de las Luces, de un período cultural de gran esplendor...”

La Il·lustració valenciana.

València fou considerada per Moreu-Rey com la capital econòmica, artística i intel·lectual dels països de parla catalana del moment i havia tingut la seua corrent pròpia i específica de pre-il·lustrats o *novatores*, als que Mestre es refereix com a protagonistes que ompliren el període immediatament anterior i garantiren “...la continuidad de la vida intelectual...” Homes que es plantejaven la necessitat d’acceptar la ciència moderna amb rigor metodològic i, òbviament, amb independència de la teologia, com apunta Blasco Laguna. Manuel Martí, degà d’Alacant, fou el nexa —segons Balcells— entre els *novatores* de finals del XVII i la generació il·lustrada, del XVIII. De la mateixa opinió és Fuster, quan parla de “...la Il·lustració valenciana, generada a la darrerria del XVII, amb els *novatores* en la ciència i en la filosofia...” situant, igualment, el degà d’Alacant al bell mig del moviment: “...presidida —la Il·lustració

---

¹ Per a la bibliografia vegeu la web: www.bisbecliment.uji.es

valenciana— pel prestigi de Manuel Martí...” . I és el 1687 quan, en opinió de López Piñero, s’esdevé la data clau en aquell tomb ideològic, quan es publica a Madrid l’obra del metge valencià Joan de Cabriada *Carta filosòfica médico-chymica* “expressió clara d’un canvi de mentalitat conscient” . Els *novatores* “...propugnaven el coneixement dels fets, de les idees i de les tècniques de la ciència nova, alhora que els seus fonaments metòdics i epistemològics; donaven primacia a l’observació i a l’experimentació, propugnaven un sentit crític rigorós en totes les disciplines i refusaven, per tant, l’argument d’autoritat...” , segons recull Balcells. I encara afegeix: “...la característica predominant entre els *novatores* fou un empirisme circumspecte, un eclecticisme elevat a principi i invocat com a prova d’independència filosòfica...” . I tot això abans que Feijóo se significara com a innovador: “...parece, por tanto, claro un adelanto cronológico notable de los *novatores* valencianos, respecto al planteamiento reformista de Feijóo...” , segons apunta Mestre. Domínguez Ortiz ja havia explicat que aquells a qui Francisco Palanca, religiós de l’ordre del Mínims, anomenava *novatores* eren homes de variada procedència, que volien renovar l’esquifit panorama intel·lectual de l’època. Es reunien en tertúlies que esdevingueren en “acadèmies”, abans que el despotisme il·lustrat oficialitzara aquesta nomenclatura i el seu tarannà investigador es caracteritzava per l’eclecticisme. Aquell moviment reformista prengué —en opinió de Mestre— una triple direcció: les ciències, la història crítica i l’humanisme. Entre els capdavanters del primer grup destacaren Corachán, el Pare Tosca i Baltasar Iñigo. Es reunien sovint i, fins i tot, es dedicaven a l’experimentació científicomatemàtica.

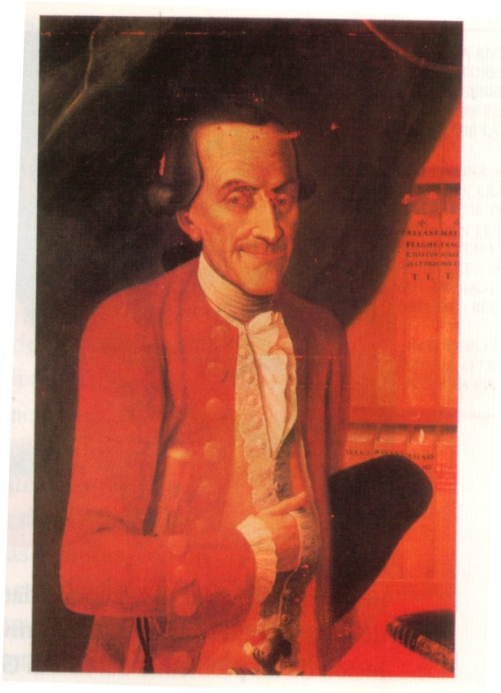
-Tosca-

-plànol de València-

L’ambient intel·lectual valencià, doncs, s’havia manifestat avançat i receptiu i Climent fou, a la vegada, objecte i subjecte d’aquell ambient. Mestre afirma que “...la efervescència intel·lectual es, por tanto, viva e

inquietante. Al pensamiento tradicional se unen las interpretaciones modernas con las polémicas suscitadas. Frente a la escolástica aparece la crítica. Frente a los libros clásicos españoles, se leen los libros franceses, italianos, holandeses, o alemanes que llegan a Valencia a los pocos meses de su edición. Junto al pensamiento teológico moral con tendencia al rigorismo filojansenista, pululan ideas episcopalistas y conciliaristas... difícilmente se encontrará en España un ambiente tan abierto...” Aquesta llarga cita il·lustra, suficientment, del tarannà progressista i crític del grup d’il·lustrats valencians. Al respecte de la preocupació per la teologia, en el context valencià, Mayans publicà, en 1733, *El Orador Christiano, ideado en tres diálogos*, “libro que ejercerá una fuerte influencia en la oratoria de Climent”, diu Albiñana. I Piquer, en 1757, publicava el seu *Discurso sobre la aplicación de la Philosophia a los asuntos de Religión*. Mayans, sens dubte, fou la figura que articulària al seu voltant la resta d’il·lustrats valencians i bona part d’europeus: “...el verdadero heredero del deán Martí y de cuanto significó como enlace con el criticismo español de fines del XVII es, sin duda alguna, Gregorio Mayans...”, segons Mestre.

-Mayans-

Ressenya biogràfica i dimensions de la personalitat de Climent.

En aquell context discorre la vida del nostre il·lustrat, la cronologia resumida del qual la incorporarem tot seguit:

-1706: Naix a Castelló de la Plana: *Josef, Frances, Gargori...* fill de Josef Climent i Teresa Avinent.

-1719: Acaba es estudis de primeres lletres i de Gramàtica a Castelló i es trasllada a València.

-1722: Obté la condició acadèmica de Mestre en Arts.

-1726: Llicenciat en Filosofia, es prepara per a les oposicions a càtedres.

-1727: Aconsegueix el grau de doctor en Teologia.

-1728: Ocupa la càtedra anual de Filosofia Tomista.

-1738: Mestre de patges de l'arquebisbe Mayoral.

-1740: Rector de Sant Bartomeu, on funda una escola de primeres lletres.

-1748: Accedeix, per oposició, a la condició de canonge magistral

-1754: Construcció d'una escola de primeres lletres, a la placeta del Rosari o de Pescadors, a Castelló.

-1755: Obté, de l'ajuntament de Castelló, permís per construir dos forns de pa, amb què mantenir les escoles de primeres lletres del barri de Sant Fèlix i de la plaça del Roser.

-1757: Viatja a la Cort, comissionat pels canonges de la Seu valentina.

-1764: Creació de la càtedra *de locis*, a la universitat de València.

-1766: Es nomenat bisbe de Barcelona.

-1767: Fundació d'escoles de primeres lletres, a la ciutat de Barcelona.

-1769: Climent proposa a l'*Academia de Buenas Letras* de Barcelona, la confecció d'un Diccionari català-castellà-llatí

-1770: Escriu al papa Clement XIV, intercedint per l'església d'Utrech. Prologa la *Retòrica* de Granada.

-1771: Renova el Col·legi Episcopal. Promou al llatí Zamora, com a mestre de Gramàtica, per a les Aules de Castelló.

-1772: Remodelació de l'Hospici de Barcelona.

-1773: Avalots de "les quintes" a Barcelona: paper moderador i pacificador de Climent.

-1774: Campomanes l'acusa de "separatista". S'inicia la construcció del primer cementeri públic –de "Llevant" o "Poblenou"–.

-1775: Conformació de la Biblioteca Pública Episcopal de Barcelona. Renuncia a la mitra barcelonina i es retira a Castelló.

-1776: Fa testament i nomena hereu universal dels seus bens, a la fundació del *Col·legi dels Òrfens*. Funda una *libreria* pública.

-1779: L'arquitecte A. Gilibert elabora els primers plànols, per a l'ampliació de la casa de Climent, que es convertiria en el *Col·legi dels Òrfens*. Climent pateix de les febres *tercianes*.

-1781: Fèlix Amat fa l'última visita a Climent, a Castelló. El bisbe encara manté correspondència amb Clément. Nou atac d'apoplegia i mor el 28 de novembre, el bisbe dimitit, Dr. Climent. Consternació popular a Castelló.

-Climent-

La personalitat polièdrica de Josep Climent

Efectivament, tot i què en el perfil intel·lectual i humà de Climent, destaca la seua condició d'eclesiàstic, fou en realitat un home polifacètic i d'ampla formació:

- a) Com a universitari i home “de lletres” –en el sentit global de la cultura il·lustrada- dedicat, com ell mateix diu : “...a seguir la carrera de las oposiciones a cátedras en la Universidad de Valencia...”. (*Climent a Clément*. Barcelona, 28-I-1768. Vid. TORT, 4). Sense oblidar, però, que: “...Para nuestra Universidad no sólo son menos —importantes— los socorros que doy para que unos estudien, otros se gradúen y muchos sigan la carrera de las oposiciones...” (*Climent a R. Magi*. València, 25-III-1766. Vid. TORT, 25).
- b) Com a eclesiàstic, se significà per la seua proximitat al jansenisme: gran cultura històrica i bíblica, rigorisme moral, episcopalisme, pensament sinodal, democratització de l'església...
- c) Com a uropeista destacà en la seua relació amb l'església “cismàtica” d'Utrecht, a favor de la qual intercedí davant del Papa i que li costà més d'un problema. Així mateix excel·lí en la correspondència amb clergues i bisbes francesos. Les “gazetes” de París i Londres, l'esmentaven sovint. I es mantenia perfectament informat dels moviments religiosos i culturals, així com de les publicacions de tota Europa.

- d) Com a home públic s'implicà en els temes del seu temps: fundacions benèfiques i escolars, modernització de l'agricultura, la indústria i el comerç, mitjancer amb el poder polític i militar arran de l'avalot de quintes de Barcelona, impulsor de la humanització d'institucions com hospicis i presons...I tot i que fou respectuós amb el poder civil, hi mantingué algunes diferències importants i no s'afegí al corrent dels il·lustrats regalistes.
- e) Com a erudit disposava d'una magnífica biblioteca privada -ja de València estant- i se significà com un lector impenitent. A Barcelona deixà formada, amb els fons de la diòcesi i dels jesuïtes –i dels seus propis- la primera biblioteca pública de la ciutat. Erudit i gran orador i, per tant, molt documentat com ho mostren els seus escrits, especialment les seues pastorals.
- f) Com a personalitat del moment històric, mantingué una copiosa i interessantíssima correspondència, no només amb eclesiàstics il·lustres, sinó amb polítics de renom, com ara el Secretari de Gràcia i Justícia, Manuel de Roda i altres alts càrrecs de la cort, amb el mateix Carlos III, amb la comtessa de Montijo, amb el procurador general dels mercedaris a Roma, pare Mañes, amb Mayans i altres il·lustrats...A més de amb corresponsals europeus, com ara el canonge d'Auxerre i bisbe proclamat de Versalles, Clément, amb l'arquebisbe de Lyon, amb Jeroni Espert de Perpinyà, amb Dupac de Bellegarde, entre altres. També s'adreçà al Papa en una llarga i valenta carta defensant els bisbes holandesos.

I sempre persona de gran humanitat, sensible i tendre amb els infants i els marginats, generós amb els que patien necessitat, ferm a l'hora de denunciar les injustícies, contundent per oposar-se a les arbitrietats del poder, dialogant i atent a les opinions dels altres, però resolutiu a l'hora de prendre decisions.

En resum, un personatge històric de gran interès al seu moment i encara ara. O ara més que mai.